

Relleu devocional de Crespià**Text: PERE BESERAN RAMON**

Autor desconegut

c. 1350

Alabastre de Beuda amb restes de policromia

57,5 x 105 x 12 cm

Procedent de l'església de Santa Eulàlia de Crespià

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. MDG 269

Fons Bisbat de Girona

Procedent de l'església de Santa Eulàlia de Crespià, al Pla de l'Estany, el museu conserva un relleu d'alabastre gòtic amb la representació en relleu d'un crucificat entre àngels, adorat per sis clergues agenollats a banda i banda. Cap inscripció ni heràldica no els identifica ni fa evident la funció funerària de la peça, freqüent en relleus d'aquesta mena. Això singularitza aquesta obra, tant des del punt de la iconografia i la significació originals (probablement vinculada a la commemoració d'una devoció col·lectiva relacionable amb la confecció d'un objecte litúrgic d'argenteria) com per la qualitat d'una execució relacionable amb un obrador actiu a Girona a mitjan segle XIV, ben proper als germans Jaume i Ramon Cascalls.

Aquest relleu, tallat en una llosa d'alabastre de format rectangular i de lectura apaïxada, va ingressar al Museu Diocesà de Girona procedent de l'església parroquial de Santa Eulàlia de Crespià. La conservació del conjunt és força bona, i els únics desperfectes remarcables són la desaparició del cap de Crist, probablement intencionada, i dels ciris dels àngels, massa exempts, a més de l'estranya fractura neta del crani d'un dels personatges agenollats, imputable potser a una imperfecció del material d'execució, que mostra clivelles similars al cap de la figura immediata, encara sencer.

Una ampla sanefa perimetral, recoberta de carnes palmets enllaçades amb vores arrissades, deixa espai als quatre angles per a cercles que contenen les imatges corresponents a un tetramorf, amb l'àngel Mateu curiosament mancat d'ales. No hi ha indicis que poguessin ser pintades, tot i que hi ha traces de pintura d'aplicació puntual i sobretot cobrint el fons pla amb un blau ennegrit pel temps, que devia evocar els fons vidriats d'altres obres d'alabastre. La resta de la superfície està organitzada en tres sectors enquadrats per quatre pilarets arquitectònics, dos als extrems i dos emmarcant l'espai central més estret. En aquest hi ha una crucifixió coberta per un agut arc trilobulat, semblant als arcs que, de dos en dos i sense suport central, cobreixen els sectors laterals més amples, amb la representació de tres fidels agenollats a cada banda, en dos grups simètrics de figures similars.

Per les seves característiques i dimensions —poc més d'un metre d'ample—, el relleu de Crespià evoca inevitablement les làpides funeràries amb escenes figurades que, des de les darreries del segle XIII, es poden trobar en diversos edificis religiosos catalans per tal de perpetuar la memòria de difunts concrets en la proximitat de les osseres on foren sebollides les seves restes. Però malgrat aquest reclam inicial, l'obra que ens ocupa es diferencia d'aquestes tipologies per diversos motius. D'entrada, res no fa explícit un context funerari i, a més, ni inscripcions ni elements heràldics permeten vincular a un destinatari individual ni a una nissaga concreta una obra que, d'aquesta manera, adquireix un caire genèric, cosa que concorda amb el caràcter col·lectiu dels personatges representats, una altra singularitat del conjunt. Efectivament, a banda i banda de la imatge central amb el crucificat hi veiem agenollats i amb les mans en oració tres personatges, tots sis amb un aspecte similar i sense cap més diferència entre si que la barba que duen només els dos més propers a la creu, lleument separats de les parelles rere seu. Això indica segurament una edat més avançada i potser un estatus superior al dels altres quatre, encara que la indumentària eclesiàstica comuna no ho confirma. Tots vesteixen casulla i duen al cap una mena de capell o bonet. És una comunitat de clergues que caldria identificar amb els que regien la parròquia de Crespià, llevat que es pogués pensar en un col·legi de canonges, possiblement gironins atesa la vinculació de Crespià amb la seu de Girona.

Les figuretes agenollades adrecen l'oració a la Crucifixió del sector central del relleu, una creu força singular. El cos flexionat de Crist, representat a una escala més petita que els clergues, està clavat a una creu llenyosa, plena de monyons de branques desbastades, un element que confereix dramatisme a la imatge de culte i aproxima el relleu a un determinat àmbit estilístic, el que els germans Cascalls encapçalen amb obres com el retaule de Cornellà de Conflent de Jaume i el retaule de Santa Pau de Ramon, ambdós amb creus d'aquest mateix tipus. Ara bé, mentre que als retaules es representa l'escena *històrica* de la Crucifixió, al relleu de Crespià l'únic acompanyament del crucificat són dos àngels ceroferraris, drets damunt uns suports corbats que neixen del mateix monticle terrós on és clavada la creu. Aquesta singular disposició dels àngels recorda inevitablement les peces d'argenteria gòtica en què *branques* de doble curvatura similars sostenen altres parelles d'àngels situats a banda i banda bé de reliquiàries, bé d'ostensoris. Coneixem una desena d'objectes d'aquesta mena en l'argenteria catalana, tots de les darreries del segle XIV i del XV, però en cap d'aquestes peces l'element central és una creu. L'excepció seria, significativament, una obra gironina més antiga, la veracreu del tresor de la catedral de Girona, amb crucifixió central i branques a banda i banda, tot i que no sostenen àngels sinó una Mare de Déu i un sant Joan fets en esmalt, una obra datada de l'entorn de 1350, una cronologia ben propera a la que per motius estilístics sembla versemblant per al relleu. Que al peu de l'objecte d'argent hi hagi medallons d'esmalt amb els quatre evangelistes, presents també als angles de la làpida d'alabastre, és una coincidència interessant, però no suficient com per fer pensar que l'escultura evoca necessàriament la veracreu gironina. Tot i això, resulta ben versemblant que l'escultura estigui fent referència explícita a una peça d'argenteria similar. D'aquesta manera, l'objectiu del relleu de Crespià podria haver estat la commemoració permanent de la creació d'un objecte litúrgic rellevant, encarregat col·lectivament per la comunitat clerical que es feu representar devotament agenollada, reverenciant no un Crist genèric sinó el que centrava una peça d'argenteria de la qual no coneixem cap més referència.

L'atractiu d'aquesta obra radica no només en l'originalitat figurativa sinó també, i potser més encara, en la qualitat de l'execució, que reclama els noms de mestres ja esmentats. La volumetria esfèrica dels caps i la delicada factura dels rostres, especialment la d'algun dels barbuts, amb llavis remarcats i ulls menuts, evoca inevitablement les creacions més característiques de Jaume Cascalls, per bé que la monotonia dels cossos i la rigidesa i desproporció de les anatomies no s'adiuen prou al seu geni. El nom del seu germà Ramon, invocat alguns cops en relació amb l'obra, és una alternativa oportuna per a diversos detalls, però insuficient en conjunt, ja que la solemne monumentalitat de les figuretes no concorda del tot amb la gràcil lleugeresa, un punt desmanegada,

Relleu devocional de Crespian, c. 1350 (detall). Museu d'Art de Girona. Núm. reg. MDG 269. Fons Bisbat de Girona.

dels personatges del retaule de Santa Pau, la seva obra de referència. Les obres dels tallers de Sant Joan de les Abadeses poden ampliar el cercle de les suggestions estilístiques, tot i que no sabem trobar en cap d'aquestes peces la precisa resolució formal del relleu de Crespian que, d'aquesta manera, resta una obra singular carregada de suggestions pendents de resolució concloent. En tot cas, la cronologia dels anys quaranta i cinquanta de les peces de referència evocades permet proposar amb una certa seguretat una cronologia propera als anys centrals de la catorzena centúria com la més idònia per enquadrar-ne l'execució en un taller actiu, probablement, a Girona mateix.

Bibliografia

ALCOY, Rosa; BESERAN, Pere. «La fortuna de Jaume Cascalls en el context gironí». *Estudi General*, X (Girona, 1990), p. 93-118, p. 111, fig. 19.

Catàleg del Museu d'Art. Girona, 1981, núm. 100, p. 52.

DURAN SAPERE, Agustín; AINAUD DE LASARTE, Juan. *Escultura gòtica* (Ars Hispaniae, vol. 8). Madrid, 1956, p. 201

FUMANAL PAGÈS, Miquel Àngel. «Ramon Cascalls de Berga» dins *Escultura I: la configuració de l'estil* (L'art gòtic a Catalunya). Barcelona, 2002, p. 220-222.

FUMANAL PAGÈS, Miquel Àngel. «Els monuments funeraris dels Coll: l'escultura al servei d'un llinatge olotí del segle XIV». *Annals del Patronat d'estudis històrics d'Olot i comarca*, 31 (2020), p. 57-87.

OLIVA PRAT, MIGUEL. *Exposición de arte medieval. Catálogo*. Figueras, 1957, cat. núm. 18.

MARQUÉS CASANOVAS, Jaime. *Guía del Museo Diocesano de Gerona*. Girona, 1955, p. 36.